

УДК 721.05

Павлюк М. В.

*аспірант кафедри теорії архітектури**Київський національний університет будівництва та архітектури*

maxpavliukarchitect@gmail.com

ORCID 0000-0002-3485-8393

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНИХ ПРОСТОРІВ В СТРУКТУРІ МІСТ

Анотація: архітектурно-планувальне середовище міст повинно забезпечувати здорове співвідношення між міською забудовою, і місцями відпочинку. У великих містах дотриматися балансу дуже важко, адже збільшення кількості населення потребує розширення корисних площ, які в свою чергу витісняють території, що несуть функцію відпочинку. Громадяни міст стають заручниками ситуації, вимушені приймати рішення, про пошук нових місць, що мають забезпечити їх потребу у відпочинку. Один зі способів, котрий може допомогти, це створення нових місць відпочинку в структурі вже існуючих об'єктів, або в тих що будуються. Але не менш важливо врахувати потреби населення в тому чи іншому виді відпочинку. Для цього потрібно структурувати населення по ознакам, що його розділяють. Після цього можна провести аналіз груп населення і визначити конкретні об'єкти, що будуть вдосконалені для потреб громадян.

Ключові слова: рекреація, рекреаційний простір, відпочинок, місця відпочинку, доступність.

Пропорційно до розростання та розвитку міст відбувається погіршення якості та комфортності життя. Однією з ознак комфорту вважається наявність місць для відпочинку в межах міста, та часто архітектурно-містобудівне середовище не забезпечує достатньої їх кількості. Простір для відпочинку людей, як чарунка архітектурного середовища, невпинно зменшується паралельно до прогресій розвитку та розбудови міст. Колишні зелені зони міста, його легені, перетворюються на квартали суцільної забудови. Аналіз супутникового знімку міста Києва [1] дозволяє оцінити нинішній стан зелених рекреаційних зон міста Києва (рис. 1). Він нам чітко демонструє безліч скупчень штучних поверхонь, що наштовхує на висновок – в такому місті людина не завжди має змогу відпочити в природньому середовищі. Відповідно виникає проблема наявності та доступності відпочинку. Не маючи доступної рекреації люди позбавлені можливості, відпочивати, та зручно користуватись

архітектурно-міським середовищем. В такому середовищі людина стає схильною до перевтоми, психічних розладів та недугів.

Щоб вирішити чим є рекреація необхідно розпланувати поняття відповідно до деяких наук. Рекреація є одним з основних об'єктів дослідження в рекреаційній географії, рекреалогії, рекреаційному природокористуванні та інших науках.

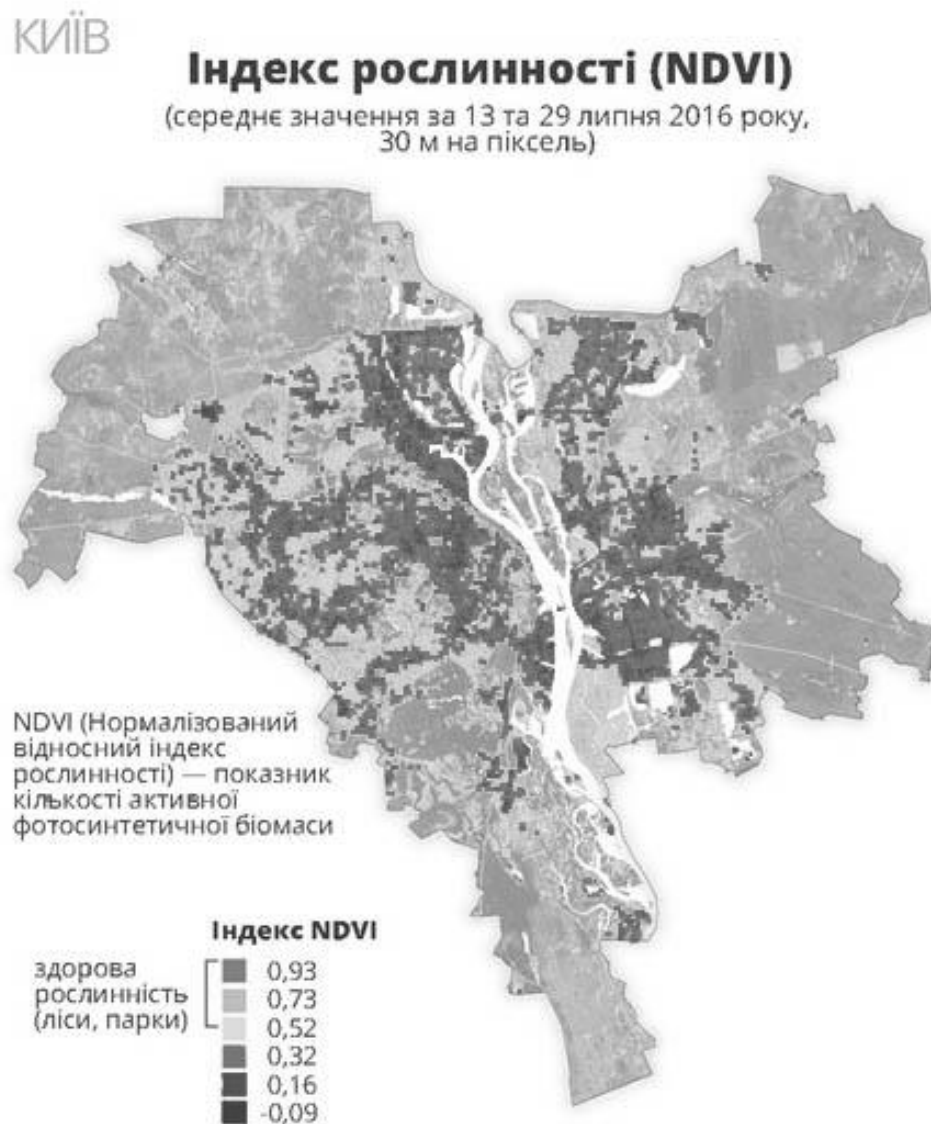


Рис. 1 Індекс рослинності

Наприклад в галузі рекреалогії та рекреаційної географії: рекреаційний простір - частина соціального простору, що використовується для рекреаційної діяльності; вона формується внаслідок діяльності відпочиваючих і організаторів відпочинку. [2]

«Поняття "рекреація" постійно змінюється. Наука вимушена адекватно реагувати на зміни життя. У минулому рекреацію розглядали як відпочинок, відновлення сил людини, які вона затратила в процесі праці. Нині рекреацію

розуміють як відпочинок, розваги, лікування і реабілітацію в умовах певних розрахованих на це господарських структур, туризм і спорт, як організований, так і самодіяльний.»[3].

Наприклад в радянській літературі поняття рекреації і відпочинку розрізнялися, і основна їх відмінність полягала в тому, що рекреація - це частина вільного часу, пов'язана з відновленням сил людини на спеціалізованих територіях, в основному, за межами основного місця її мешкання. Щоб відпочинок став рекреацією, потрібно покинути межі свого безпосереднього місця мешкання і переміститися в якесь спеціалізоване місце, орієнтоване саме на відновлення сил. Т.В. Ніколаєнко [4] вважає, що в сучасних умовах таке розмежування понять втратило сенс. З просторової точки зору він виділяє два стандарти рекреації - пасивний і активний. Під **“пасивною рекреацією”** розуміється відпочинок в межах свого основного проживання, пов'язаний з незначними переміщеннями в просторі (Таке місце може бути розміщене як в безпосередній близькості з місцем постійного перебування, або в умовах швидкої пішої, чи автотранспортної доступності; **“активна рекреація”** припускає значні переміщення за межі основного місця проживання. В даному випадку швидкість доступності не грає ключову роль. В список рекреаційних об'єктів даного типу входять загальноміські зони відпочинку [4].

Зміни як в матеріально-технічній базі і організації виробництва, так і в соціальній сфері сучасного суспільства, безумовно, вплинули на соціально-економічну роль рекреації в процесі суспільного розвитку. Сьогодні вона впливає не тільки на відновлення робочої сили, але і на людину в цілому [4].

Складні умови проживання в сучасному місті з високою концентрацією підприємств, забрудненою атмосферою, шумом, інтенсивним пересуванням транспортних засобів підвищують фактор ризику захворюваності та сповільнюють процес відновлення сил людини. Тому жителі великих міст найбільше потребують якісних змін рекреаційного середовища що їх оточує. Проектування нових типів рекреації, а також вдосконалення існуючих методів проектування мають створити по-новому якісний простір міста.

Якщо поглянути на ситуацію зі сторони архітектора, то можна виділити список об'єктів, що мають функцію рекреації в місті. До таких об'єктів належать парки, алеї, площі, сквери, зони відпочинку громадських і житлових комплексів та інші. Наприклад для більшості людей, що живуть в багатоквартирних будинках, місця для відпочинку поблизу будинку вже давно стали традиційними. [6] Але не всі з них можуть належно виконувати свої функції в міському середовищі. Деякі розташовані в зоні не зручної доступності, інші не задовольняють потреби комфорту, зручності, рівню шуму, чистоті та ін. В містах, що розвиваються, зростає густина забудови, часто під

забудову потрапляють колишні місця відпочинку. Оскільки виникає недостача рекреаційного простору, місця для локального відпочинку стали розміщувати в структурах будівель, де люди живуть, працюють, проводять свій вільний час. Такі планувальні рішення покликані максимально приблизити рекреацію до місць перебування людини. Це важливо, оскільки людина, що проживає в міському середовищі, більшу частину часу проводить в замкнених приміщеннях. Рекреацією в об'ємі будівлі можуть бути: тераси, балкони, лоджії, галереї, експлуатовані покрівлі, атріуми, вестибюлі, а також різного роду спеціалізовані приміщення, кабінети, рекреаційні простори, інші відкриті і закриті приміщення. Плюси таких рішень – це можливість скоротити доступність і відповідно зберегти час, дати людині можливість відпочинку не далеко від її робочого місця, чи дому. Наприклад у випадку розташування будівлі в шумному місці, внутрішній рекреаційний простір стане вдалим рішенням для ізоляції від зовнішніх подразників. Але перш ніж виділяти корисну площу будівель під рекреацію, слід розуміти всі пов'язані з цим процесом соціально-економічні аспекти.

Для різних категорій населення відпочинок буде мати свої особливості та може відбуватися в різних місцях. Для того щоб виявити можливі місця для відпочинку, необхідно провести аналіз структури населення (рис. 2), та виявити основні потреби різних вікових та соціальних категорій (рис. 3).

На рисунку 2 ми можемо побачити диференціацію населення за віковими категоріями з відсотковим співвідношенням відповідно до загальної кількості населення України станом на 2018 рік.

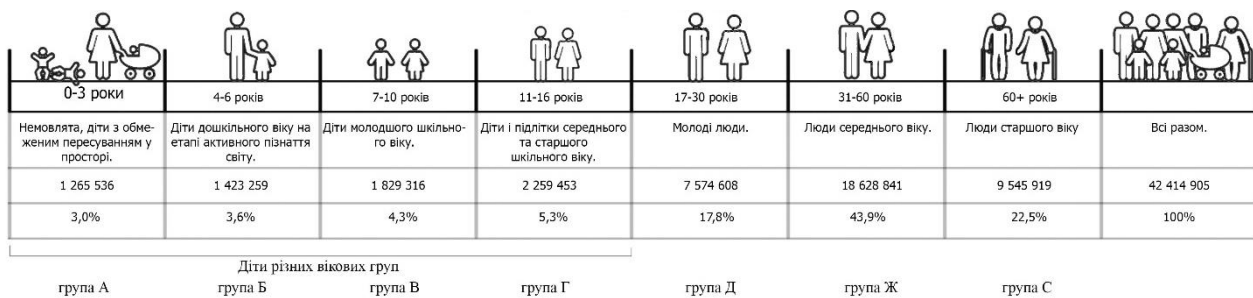


Рис. 2 Аналіз структури населення за віковими розбіжностями [5].

Таблиця 1 дає можливість ознайомитися із зайнятістю різних соціальних груп (дітей, студентів, сімейних, пенсіонерів, тощо)

Аналіз виявив, що умовно місця відпочинку необхідно організувати для чотирьох основних груп. А саме: діти, підлітки, працездатне населення, та пенсіонери.

Перша група «діти» включає в себе: немовлят і дітей віком до трьох років, дітей дошкільного віку з трьох до шести років, дітей молодшого шкільного віку від семи до десяти років.

Таблиця 1 Зайнятість різних соціальних груп населення

Соціальні групи населення	1- 5 день тижня	6 - 7 день тижня
Діти дошкільного віку		
Діти шкільного віку. Молодша школа		
Діти шкільного віку. Старша школа		
Студенти працюючі		
Студенти непрацюючі		
Роботоздатне населення. Сімейні з дітьми.		
Роботоздатне населення. Сімейні без дітей.		
Роботоздатне населення. Не сімейні.		
Роботоздатне населення. Працююче в нічну зміну.		
Роботоздатне населення. Фріланс.		
Люди що мають собак.		
Люди старшого віку. Сімейні. Живуть з родиною.		
Люди старшого віку. Сімейні. Живуть окремо.		
Люди старшого віку. Не сімейні.		

Для проведення часу з метою рекреації для дітей можуть бути обрані наступні місця: парки, та ігрові дитячі майданчики, прибудинкові території, та спеціалізовані ігрові та рекреаційні приміщення громадських та інших закладів. Та залишається простір який не враховується як рекреаційний. Додатковими місцями проведення відпочинку дітей можуть бути: громадські простори

житлових та громадських будівель, рекреаційні простори навчальних закладів. Можна вважати, що діти відпочивають неподалік від їх регулярного місцеперебування. Для дітей найважливішим фактором комфортного відпочинку є близька та безпечна доступність до нього.

Тому очевидними будуть місця розташовані в безпосередній близькості від житла, дитячих садків, шкіл, інших навчальних та громадських закладів, а також в їх структурах. Наприклад школа вважається місцем навчання, але якісне навчання потребує якісного відпочинку, а саме постійного чегрування двох занять між собою. В нормативних документах шкільні приміщення, що називаються рекреацією, являються не більше ніж розширеною комунікацією для накопичення в ній більшої кількості людей. В той час, як дані приміщення мають потужний рекреаційний потенціал.

Друга група «підлітки та молоді люди» включає в себе дітей і підлітків віком від 11 до 16 років середнього та старшого шкільного віку, а також молодих людей віком від 17 до 23 років, в т.ч. студентів. До цієї групи ми можемо віднести активну молоду частину населення, для якої можливості відпочинку не обмежуються місцями регулярного перебування, навчання, роботи чи інших регулярних занять. Проте якщо вважати, що для підлітків вільний час може бути проведений будь-де в межах їх пересування, то це означає, що нестача відпочинку буде зосереджена в місцях прикладання праці. Місцями з незадовільною якістю відпочинку є: навчальні заклади середніх і старших шкіл, ВУЗи, офісні приміщення, та інші місця прикладання праці.

Третя група: «працездатне населення» включає в себе людей віком від 17 до 60 років. Стиль життя залежить від розпорядку дня, а саме: чередування роботи, відпочинку, сімейних обов'язків та інших справ. Для цієї групи населення, як і для попередніх двох, буде діяти той самий принцип визначення місць з необхідністю впровадження відпочинку. Там де відбувається прикладання праці є підвищена втомлюваність. Тому для даної групи місця відпочинку необхідно зосереджувати в місцях прикладання праці. До них можна віднести, офісні, торгові, громадські будівлі, заклади надання послуг громадянам і т.і.

Четверта група, «пенсіонери», це група людей, що відрізняється від роботоздатного населення, своїм власним розпорядком дня, та місцями постійного та тимчасового перебування. Четверта група орієнтована на пасивний відпочинок і близьку доступність. Тому на відміну від 2-ї та 3-ї групи, де відпочинок був зосереджений в місцях прикладання праці, для даної групи, стає актуальною близька доступність місць відпочинку до місця проживання і до місць частого перебування. Саме тому для людей пенсійного віку основними об'єктами відпочинку будуть житло та прибудинкова територія, але не менш

важливими будуть і соціальні об'єкти громадського значення, які пенсіонери відвідують регулярно.

Після того як були визначені місця, де люди потребують відпочинку була проведена їх структуризація. Для групи «діти» об'єктами які необхідно розвивати будуть житловий простір, рекреаційний простір дитячих садків, шкіл, інших навчальних та громадських закладів. Для «підлітків» розвитку потребують навчальні заклади, особлива увага до середніх і старших шкіл, вищих учбових закладів і місць прикладання праці. Третя група «роботоздатного населення» являється найбільш поширеною серед всього населення і відповідно кількість об'єктів що потребують розгляду, дуже обширна. Та основними можна визначити: офісні, торгові, громадські, соціальні, житлові будівлі та ін. Для «пенсіонерів» відпочинок являється частиною життя, тому в даному випадку можна для початку розглянути житловий простір і всі прибіжені до нього місця, а також будівлі соціальної сфери.

Аналіз виявив, що окрім звичних місць відпочинку таких як сквери, парки, торгово-розважальні центри, та ін., люди потребують відпочинку впродовж всього дня, як у вільний час, так і в трудовий. Люди здатні планувати відпочинок у спеціалізованих місцях, проте основна нестача відпочинку відбувається у робочий час. Роботою може вважатись не лише трудова зайнятість, а й процес навчання, заняття спортом, робота по дому і тому подібні заняття. Це говорить про те, що інколи людині потрібен відпочинок безпосередньо в процесі трудової діяльності. Одним з можливих рішень для влаштування відпочинку буде організація рекреаційного простору в структурі громадських і житлових будівель. Це може стати вдалим рішенням для економії людських ресурсів, підвищення продуктивності праці, та створення нових якісних архітектурних рішень.

Такий архітектурний об'єкт, як житловий будинок несе в собі одну основну функцію – проживання. А функція рекреації розподіляється між певною площею всередині апартamentів та прибудинковою територією. Житлова чарунка не може вважатись багатофункціональним рекреаційним простором оскільки для деяких груп населення це місце прикладання праці, до того ж рівень рекреації, що може забезпечити житловий простір, не задовільняє потреби всіх груп населення.

Аналогічні процеси відбуваються і в таких будівлях, як офісні, громадські, навчальні і т.і. Наприклад в торгово-розважальних центрах відвідувачі можуть задовільняти масу власних потреб, тоді як працівники торгових центрів, є заручниками простору, в якому не завжди можна втілити якісний відпочинок в процесі трудової діяльності. І це явище стосується майже

всіх будівель в містах. Для міст це питання стоїть ще важче, оскільки ні законодавча база, ні інвестори не сприяють утворенню якісно нового простору. Активне впровадження рекреаційного простору в структурі будівель має потенціал змінити існуючий стан рекреації в кращу сторону.

Більшість будівель як громадських так і житлових, можуть мати набагато якісніше з точки зору рекреації середовище ніж є нині. Ключову роль в цьому повинні зіграти доступність, комфортність, мінімальні пересування, а також збереження життєвої енергії. Шлях до підвищення комфортності повинен піти через чітке усвідомлення проєктантів, та інших жителів міст, щодо необхідності змін в підході до будівництва та реконструкції архітектурно-міського середовища.

Література:

1. Українська бетонна пустеля [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://nashkiev.ua/project/ukrainska-betonna-pustelya-infografika.html> Дата звернення 08.12.2018.
2. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг Навчальний посібник. - Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.
3. Масляк П.О. Рекреаційна географія. Навчальний посібник. - К.: Знання, 2008. – 343 с.
4. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 312 с.
5. Публікація документів Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_nnas_zb.htm Дата звернення 08.08.2018.
6. Нефёдов В. А. Городской ландшафтный дизайн / Нефёдов В. А.: Учебное пособие.- СПб.: «Любавич», 2012. - 320 с.: ил.
7. Посадки в постприродньому світі. Дизайн рослинних угруповань для створення життєздатних ландшафтів / Томас Райнер, Клаудія Вест ; пер. з англ. А.В. Русанової. – Харків : Читаріум, 2018. – 272 с.: іл.
8. Гутнов А. Э. эволюция градостроительства. – М.: Стойиздат, 1984. – 256 с., ил.
9. Джефри и Сьюзан Джеллико. Ландшафт Человека. –М. Издательство Перо, 2014. – с.400 ISBN 978-5-00086-371-8
10. Нойферт Е. / Будівельне проєктування: Пер. з нім. Сорокове вид.,перероблене і доповнене / Е. Нойферт. – Київ: «Видавництво «Фенікс», 2017. – 624с.: іл. ISBN 978-996-136-468-3

References

1. Ukrainska betonna pustelia [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: <https://nashkiev.ua/project/ukrainska-betonna-pustelya-infografika.html> Data zvernennia 08.12.2018.
2. Velychko V.V. Orhanizatsiia rekreatsiinykh posluh Navchalnyi posibnyk. - Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet miskoho hospodarstva im. O. M. Beketova, 2013. – 202 s.
3. Masliak P.O. Rekreatsiina heohrafiia. Navchalnyi posibnyk. - K.: Znannia, 2008. – 343 s.
4. Fomenko N.V. Rekreatsiini resursy ta kurortolohiia K.: Tsentr navchalnoi literatury, 2007. - 312 s.
5. Publykatsiia dokumentiv Derzhavnoi Sluzhby Statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_nnas_zb.htm Data zvernennia 08.08.2018.
6. Nefodov V. A. Miskyi landshaftnyi dyzain / Nefodov V. A.: Uchbovyi posibnyk.- SPb.: «Liubavych», 2012. - 320 s.: il. [rosiiskoiu]
7. Posadky v postpryrodnomu sviti. Dyizain roslynnykh uhrupuvan dlia stvorennia zhyttiezdatsnykh landshaftiv / Tomas Rainer, Klaudiia Vest ; per. z anhl. A.V. Rusanovoi. – Kharkiv : Chytarium, 2018. – 272 s.: il. [rosiiskoiu]
8. Hutnov A. E. Evoliutsiia mistobuduvannia. – M.: Stroiizdat, 1984. – 256 s., il. [rosiiskoiu]
9. Dzhefri i Siuzan Dzhelliko. Landshaft Liudyny. –M. Vydavnytstvo Pero, 2014. – s. 400 ISBN 978-5-00086-371-8
10. Noifert E. / Budivielne proektuvannia: Per. Z nim. Sorokove vyd.,pereroblene i dopovnene / E. Noifert. – Kyiv: «Vydavnytstvo «Feniks», 2017. – 624 s.: il. ISBN 978-996-136-468-3

Аннотация

Павлюк М. В. Архитектор аспирант кафедры Теории архитектуры Киевского национального университета строительства и архитектуры.

Социально-экономические основы организации рекреационных пространств в структуре городов.

Архитектурно-планировочное среду городов должно обеспечивать здоровое соотношение между городской застройкой, и местами отдыха, в том числе зелеными зонами города. В больших городах соблюсти баланс очень трудно. Увеличение численности населения требует расширения полезных площадей, которые в свою очередь вытесняют территории которые несут функцию отдыха. Граждане городов становятся заложниками ситуации, вынуждены принимать решения, о поиске новых мест, которые должны обеспечить их потребность в отдыхе, или полностью отказаться от своих

потребностей в нем. Один из способов, который может помочь, это создание новых мест отдыха в структуре уже существующих объектов, или в строящихся. Путь исследования идет от потребностей человека, через социальный анализ, исследование окружения и потребностей населения, сравнительный анализ аналогов, к конкретному объекту, который должен обеспечить потребности человека в рекреации.

Ключевые слова: рекреация, рекреационное пространство, отдых, места отдыха, доступность.

Summary

Pavliuk M. Architect, postgraduate student of the Department of Architecture Theory Kyiv National University of Construction and Architecture.

Socio-economic bases of organization of recreational spaces in the structure of cities.

This article is created to introduce all people with the problem of the absence of enough places for recreation in an urban environment. The information provided in this article applies to all residents of big cities and metropolises on our planet. An example of a big city is Kiev Ukraine. Initial data for the research are the statistics of the city Kiev. Architectural planning of cities environment should provide a healthy relationship between urban buildings and recreation areas including the green areas of the city. It is very difficult to keep balance in big cities. When the amount of citizens grows it requires expansion of functional spaces which occupy recreational areas instead. Citizens depends on situation, they are forced to make decision to find new place that includes space for recreation, or completely abandon their needs in it. One way that can solve the problem is creative new places of recreation in the structure of existing objects, or in building process of new city objects. For the first, we need to analyze the locality and their population, taking into account the most up-to-date source data. But it is important to consider the needs of the population in one or another way of recreation. To do this, it is necessary to structure the population by the features that divided them. The research of statistics will help in this. It helps to identify each typological group. Each person has his or her own needs for rest. But the main ones can be assigned due to age-specific of behaviors and employment. After that, we analyze the main population groups and identify specific urban and architectural objects, or parts of them, that need to be improved for the needs of citizens. The way of research goes from human needs, through social analysis, research of the environment and needs of the population, comparative analysis of analogues, to a specific object, which should provide human needs for recreation.

Keywords: recreation, recreational space, rest, rest places, accessibility.